

4368

~~Львівська~~
Історія до програми
Львівської партії Національної Р(оботи)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

НАКЛАДОМ „ЗАГРАВИ“

Львів, 1924

2-1

RECEIVED OF INSTRUCTIONS
TO THE COMMISSIONER OF THE GENERAL LAND OFFICE

2-1

RECEIVED OF INSTRUCTIONS

RECEIVED OF INSTRUCTIONS
TO THE COMMISSIONER OF THE GENERAL LAND OFFICE

сб
10

~~14294~~

Коментарі до програми Української Партії Національної Р(оботи)

~~4268~~

сб 3,13,

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

НАКЛАДОМ „ЗАГРАВИ“

Львів, 1924.

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2773.

З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“, ЛЬВІВ, РИНОК 10.

Ніколи дотепер не відчувалася така пекуча потреба в створенню на західно-українських землях нової політичної групи, яка дійсно малаби свідомість своїх політичних і соціальних цілей, і ясну тактику. Замість сього панує в нас поки що порожня фразеологія найгіршої сорти або безвідповідальне дон-кіхотство, без політичної програми, без політичної ініціативи, без тверезої оцінки існуючого становища.

Одні і ті самі групи нині є сторонниками приватної власності і поділу ґрунтів, а завтра — і „соціалізації землі“ і взагалі якогось ближче не означеного соціалізму. Під оглядом політичним, одні і ті самі угруповання нині стоять — за „демократію“, завтра — за „радянство“, яке є запереченням демократії. Нині — спираються на селянство, як на більшість нації, переняту до того ж її традиційними ідеалами, як на її найздоровішу частину, аби на другий день прийти до „переконання“, що тільки пролетарят може стати на чолі визвольної боротьби нації. Раз — соціальний момент підпорядковується національному, раз — навпаки. Одні і ті самі групи є нині завзятими прихильниками повної самостійності, а завтра доводять, що засаді самостійності ані трішки не суперечать: ні „федерація“, ані навіть „автономія“, бо мовляв суверенності в її чистім виді в природі нема, і пр.

Найбільш цікаво в цілім сім зігзагованю нашої

хиткої думки є те, що сі зміни „переконань“ наступають одна по одній у вражаючо коротких відступах часу, і то не під впливом якихсь катастрофальних подій, що, міняючи ґрунтовно ситуацію, міняють і тактику, — ні, сі зміни наступають під впливом причин, несхопимих для найуважнішого спостерігача: то під впливом нової політичної плітки, то — чергової провокації зі сторони противника, то — якогось „маніфеста“ з заповідженням „далеко ідучих“ реформ, маніфеста, якого ніхто не гадає виконувати вже в хвилю його підписання, і пр. Ся сама застрашаюча безкритичність і мінливість в політичних цілях, в програмі, — повторюється і в питаннях політичної тактики. На словах — найдалі ідуча непримиримість і революційність, на ділі — безпардонна угодивість. На словах — самостійницька гістерія, театральні присяги, на ділі — застосовання до „обов'язуючих приписів“. Чужа поміч („орієнтації“), „власні сили“, „реальна“ — і „негативна“ політика, парляментарна праця, використання „легальних можливостей“ і революційна боротьба, — всі сі гасла і способи національних змагань, зле зрозумілі, не підпорядковані одній вищій, їх обіймаючій загальній думці, відірані одно від другого, без всякої системи уживаються в нас в залежності від натхнення або випадку. При таких настроях, що панують в нашій політичній житю, не може воно не бути подібним до хаосу, а існуючі політичні групи — до агломерату людей позбавлених ініціативи, які стало відступають перед кожною новою офензивою противника. Свідомість такого стану річий, як і свідомість, що гнилизна думки вдерлася до кожної з існуючих національних партій, в яких реформо-

вання ми не віримо, — роблять конечним утворення нової політичної групи, з ясною програмою і тактикою, — із суворою дисципліною членів, якаб уважала належність до партії не за право кожного бажаючого, лише за честь і за обов'язок, за привілей, який зискується за відповідні прикмети вдачі і за заслуги перед партією, — з дисципліною, якаб кожде ухилення від своїх засад каралаб всякими доцільними средствами.

Кладучи головний натиск не на кількість, лише на якість своїх членів, партія уживати ме строгого добору при затягненню нових партійних товаришів, але гуртувати ме їх серед усіх верств нації. Бо маючи за ціль осягнення не класових чи групових інтересів, лише — здійснення остаточного ідеалу цілої нації, партія не може присвятити свою діяльність обороні певної соціальної верстви і її потреб. Використовуючи незадоволення існуючим ладом усіх верств суспільности, пояснюючи се незадоволення поодиноких кругів одною загальною причиною, — партія піде з пропагандою незалежницьких кличів як до інтелігенції, так і до селянства і робітництва, організуючи їх політично.

Своїм ідеалом партія ставляє — соціальне і політичне визволення нації але на перший плян висуває свої політичні домагання. І се не для того, що (як кажуть наші противники, вульгаризуючи наші думки) нам „все одно яка буде самостійна Україна“, хочби і „панська“. Лише тому, що ні культурно, ні соціально ніколи нація не вийде зі стану гелютів, поки не триматиме політичної влади над своєю територією

і людністю — в своїх руках; поки сама не регулюватиме у себе соціальних порядків; поки не чужій, а якісь своїй національній класі не належати ме зверхня політична влада. Не раз вже нація поривалася скинути пановання зайдів, соціальне і політичне, але досі се не удавалося власне через те, що на перший плян провідники повстань висували соціальні вимоги, а в жертву їм приносили свої політичні постуляти. Бо через недотепність або недоцінення „політики“ противником, пірвавши владу, будучи політично горою на Україні, чужа влада зуміла в більше або менше короткий час зробити ілюзорними всякі соціальні „здобутки революції“, якими тішилася українська „голота“ залишаючи, так недотепно політичний провід в руках чужинців. Наша історія повна такими прикладами (найбільш маркантний з них — віддане соток тисячів десятин землі українського селянина — жидам). Власне через згадану причину скінчилася невдачею соціальна революція 1648 року. Наші історики махнівського типу пояснюють невдачу сеї революції і запровадження на ново кріпачтва на Україні царицею Катериною (1783) класовим егоїзмом української козацької шляхти. Але се хибне пояснення, бо сей класовий егоїзм в самот. Україні ніколи не вистарчав би для запровадження кріпачтва; бо навіть противник української державности, М. Драгоманів признає, що в самостійній гетманщині українська шляхта ніколи не набралаб такої сили, щоби закріпачити селянство; що в самостійній гетманщині наше селянство ніколи не дозволилоб запровадити панщини, а коли і дозволилоб, то скоро її скинулоб. Коли отже українське панство так міцно взяло в карби селян-

ство, запроваджуючи кріпацтво спершу лиш де факто а від 1783 р. і де юре, то лише через те, що оперлося о міцний, сконсолідований і вправний чужий державний апарат Москви. Коли український плєбс не піддавсяб московській демагогії і не поміг цареві обмежити, а потім і зовсім знести державну незалежність гетманщини, коли в погоні за соціяльними здобутками не зрікся борби за пол. провід — його соціяльні здобутки з р. 1648 напевно не пішлиб так на марне. А коли хвилево і мусів би він втратити сі здобутки, то привернувби напевно скорше свою соціяльну свободу, аніж аж в 1861 році, коли то цареві Александрови II-му зібралося на ласку. Політична недосвідченість провідників української соціяльної революції, підпорядкування ними політичних інтересів соціяльним інтересам одної верстви, нарешті — готовість іти на політичні угоди для ніби то ратовання соціяльних здобутків, — doprowadили до тим скоршої їх втрати. Про це саме свідчить і наша найновіша історія. Здана на свої сили не роблячи жадних політичних компромісів з сусідами, українська революція 1918 року дуже скоро скинула пановання невеличкої жменьки „Союза земельных собственников“ із „сфедерованим“ гетьманом на чолі. І навпаки, всі „соціяльні здобутки революції“ знов пішли на марно, коли для їх ніби то закріплення провідники української революції пішли на порозуміння з російською революцією: пановання чужого (поміщицького) міста, українське село дуже легко скинуло за гетьмана, коли Україна як хінським муром була відгорожена від Москви. коли вона не робила політичних компромісів для осягнення соціяльних здобутків. Але пановання сього самого (лиш про-

летарського) міста ніяк не може вона скинути, коли сему на підмогу прийшла чужа держава. Безприкладне зубожіння нашого села під совітською владою, недавні голодівки, обезлюднення степової України, втрата живого і мертвого інвентара, величезні податки, якими наше село утримує цілий державний апарат імперії і Комінтерн, зменшення кількості ораної землі, кольосальне зменшення урожаю, коротко всі ті нещастя, які звалилися на голову українського селянина по окупації України більшовиками, і які зробили ілюзорними всі соціяльні здобутки революції, — все се має наше село завдячувати своїй, або своїх проводарів політичній короткозорості; тому, що вони ніби то для ратовання соціяльних здобутків революції пожертвували її політичною самостійністю на річ Москви. Повтаряю ще раз, причина безприкладного визиску нашого села пролетарським містом зовсім не в тім, що над селом панує чужа кляса, а в тім, що чужа держава. Бо пролетарська міська кляса України, здана лише на свої власні сили, ніколи не могла би на довгий час пірвати гегемонію вкраю. Се зрештою признають самі соціялісти, як більшовики, так і інші. Так напр. Хр. Раковський так і пише: „Встановлення пролетарської диктатури на Україні з огляду на незначне число пролетаряту, відсутність розщеплення серед селянських мас, незначний вплив комуністичної партії, а також особливо географічне становище України, що зробило з неї протягом років пляцдарм імперіялістичного наступу на радянську Росію і зрештою, з огляду на надто сильний розвиток професійно-повстанчого руху й національну бороть-

бу — можливе тільки з допомогою Радянської Росії й Російської комуністичної партії.

„Тільки в тісному об'єднанні господарсько економічного апарату, то б то при централізації, обліку й розподілу матеріяльних багатств як Росії, так і України — забезпечена перемога робітників і селян України. Се положення є основною директивою Радянської влади на Україні, бо так звана орієнтація тільки на внутрішні сили (України) не витримує критики“ (Черв. Шлях, Харків, чч. 4—5 1923 р.) ... Іншими словами, „пролетарська диктатура“, себ то диктатура міста над селом, на Україні можлива лише з помічю чужого (російського) державного апарату, тоб то при знищенні української незалежності. Тоб то: сам Раковський признає, що диктатура міста, що ущуплення соціяльних здобутків нашого села; факт, що всі добрі сторони експропріації поміщицьких земель пішли для нашого села на марно в наслідок страшних податків на користь міста і його держави, в наслідок „ножиць“, в наслідок чужого (жидівського) осадництва, — українське село завдячує в першій мірі політичному панованню чужинців, втраті політичної незалежності. Іншими словами без втрати політичної незалежності, без втручення чужої держави (Росії), ніколи місто не запанувало б над селом на Україні, ніколи не пішли б на марно для нашого села соціяльні здобутки революції .. Цілком наша теза: — що випущення політичної керми з рук, уступки в справі політичної незалежності країни ніби то для ратунку соціальної революції з залізною konieczністю ведуть до загроження сих

соціяльних здобутків. Навіть тоді коли та чужа сила, з якою робиться політичний компроміс, є також „революційна“.

Те саме стверджує і ворог-приятель большевизму укр. соціаліст і б. прем'єр міністрів от. С. Петлюри, Ісак Мазепа. Він каже: „Револуція на Україні... не знайшла у себе розвиненого пролетаріату, який був історично покликаний відограти за допомогою селянства провідну роль у сій револуції. Тому підпорядкування України впливові російських політичних сил... стало неминучим“ (Большевизм і окупація України, Львів 1922, ст. 65). Отже знов те саме — автор, як і Раковський, стверджує, що сам по собі міський пролетаріат України був за слабкий, аби пірвати диктатуру над селом, та що се йому удалося лише з помічю Москви, тоб то: що коли українська селянська соціальна револуція розгайнувала свої здобутки або мусіла спокійно приглядатися, як вони вислизнули їй з рук, то сталося се не тому, що инша українська кляса, міська, прийшла до влади (зданий на власні сили міський укр. пролетаріат до сеї влади, як каже автор, ніколи б не прийшов), а тому, що Україна втратила політичну незалежність; тому, що провідники укр. селянської револуції не схотіли або не вміли утриматися від політичного компромісу з чужою державою, яка, заволодівши політичною владою на Україні, зробила в значній мірі ілюзорними всі здобутки соціальної селянської револуції на Україні, а з цілої країни визискувану економічно й політично чужу кольтонію.

Подібно ілюзорними були б і всі соціальні

здобутки евентуальної селянської революції на українських землях Польщі, коли політична влада в ній лишилась би в руках хоч і революційних, але чужих, польських, чинників. Бо напевно ні уряд Дашинського, ні уряд Круліковського не позволив би Українцям скорігувати зміну стану посідання в Галичині і на Волині, переведену шляхоцко демократичним урядом на річ мазурських кольоністів, а краєві вийти з положення кольонії, якої богатствами розпоряджає хто інший. Тут так само резігнація з політичної влади привела б до знищення або зкарикатуризованя всіх евент. соціяльних здобутків революції.

Політичний апарат держави — се страшна сила, особливо в наші часи, коли всі (існуючі в середні віки) права корпорації і станів, (а по части вони самі), які з успіхом робили опозицію державі, знищені. Через кольонізацію (через свідоме оселення чужого елемента, як напр. Мазурів в Галичині, чеських легіонерів в Закарп. Україні, Німців, Болгар, Сербів і тепер Жидів в Степовій Україні ітд.), через усталення довільних конституційних та інших законів, через вивозові і ввозові тарифи, фінансову і податкову систему, через регуляцію цін, залізнично-тарифну політику, регулювання справи війни та мира, через впливання на розвиток чи упадок тої чи іншої галузи промислу, через фаворизовання, або нищення промислово-торговельного розвитку тої чи іншої частини держави при помочи законодавства, відповідної будови шляхів і відповідної тарифної системи, — може чужонаціональна держава завше звести край до ролі кольонії, а його населення до значіння соціяльних паріїв.

які не потрапляють використати навіть найдалі ідучих соціальних здобутків доконаної революції, Тому власне партія і висуває на перший план політичні домагання, домагання державної незалежності. Тому то визвольні змагання народів-націй, як от Ірляндців, Італійців, стреміли перед усім до політичної мети, їх боротьба все мала політичний підклад, елемент соціального визволення підкреслювався не так яскраво. Підкреслення політичного моменту в випадку Ірляндії особливо характеристичне, бо там, подібно як і в нашій революції, ішло головне о знищення соціальної сторони феодалізму; в противність до наших соціалістичних революціонерів Ірляндці не представляли собі знищення.

Без політичних „здобутків“ нема „здобутків“ соціальних. Або, виражаючись примітивно: ніхто не певний свого варстату праці (а спеціально — земельки“), коли він хоч ним і володіє, але до кого иншого належить правне регулювання сього володіння, способи його переходу до спадкоємців, або до чужих осіб, права держави супроти сего володіння, способи його оподаткування, його розмір, встановлення круга осіб, що з сього права володіння користають (автохтони чи й чужинці), ціни здобуваних при помочи сього варстату продуктів, процент сих продуктів, який сміє затримати власник, а процент, який мусить віддати кому иншому (чужій державі, місту) і пр. Саме володіння — се те, до чого стремлять наші соціалістичні партії, уважаючи себе професійними оборонцями „класових інтересів“ працюючих. Правне регулювання володіння і користування продуктами праці — се „політика“, на яку наші соці-

ялісти так мало звертають уваги, але без якої повторюю, всякі соціальні здобутки лишаються проблематичними. „Земля наша, а врожай ваш“, так в розмові з большевиками виражають наші селяне такий стан.

Не тому що нам байдуже соціальне піднесення нищих мас, кладемо ми натиск на політичний момент нашої програми, на конечність завоювання політичної влади, здобуття власної державности, лише тому, що перше без останнього є фантазія, гідна інтелігенції Максимів Залізників, Довбушів, Махнів та їх теперішніх соціялістичних духових нащадків, але не інтелігенції відповідального політика, що хоче бути ідеологом не банди бунтівників, а нації. В теперішню хвилину соціально-групова будова нашої нації того роду, що ніяка верства, (окрім селянської, що творить більшість), політичного проводу на довший час не зуміє утримати, коли вона здана на власні сили. Вона (земельне панство, пролетарят міста) утримається лише з допомогою чужої держави. Тому то всі наші соціялісти, які уважають пролетарят клясою будуччини отверто (укр. комуністи) або замасковано (укр. соціялісти) кличуть о поміч Варшави або Москви. З природи своєї ідеології, яка на їх власну думку не має ні соціальної, ні ідеологічної бази на Україні, — мусять вони бути або москвофілами, або польонофілами. Тому то всякий, хто дійсно стремить до соціального визволення широких селянських мас України мусить стреміти до державної незалежности, головної запоруки успішности селянської соціальної (не соціялістичної) революції на Україні.

Нація, яка уступає в своїм краю політичне пановання над своєю територією і людністю чужому елементові (хоч би й клясово спорідненому) мусить вмерти, мусить зійти до ролі кольоніальних наймитів в руках метрополії. Бо законом в межнаціональнім життю є расова боротьба, боротьба між окремими народами. Хто з них викаже більший організаційний і політичний хист — стає нацією панів, що як метрополія, уярмлює собі інші народи.

Софісти пануючих націй стараються довести, що всякі розмови про суверенність — порожні розмови, бо мовляв, абсолютної суверенности не може бути при тих тісних взаєминах, що усталилися в наслідок нашої економічної системи, між поодинокими націями світу. Яко на маркантний і близький приклад покликуються на ніби то суверенну Польшу, цілковито залежну від Франції.

Звичайно, економічна залежність поодиноких держав між собою є дуже велика в наші часи. Хто з сим сперечати меться? Але політична залежність економічно слабшого конкурента від другого ні в якій мірі не може бути прирівняна до політичної залежності країни, в якій столиці сидять не яко послы, а як уряд, представники чужої держави, — на чийй землі волочаться не лише військові атташе чужої держави, а ціла чужинецька армія, в якій, як се є в деяких країнах Сходу, не тільки є „капітуляція“ (власне судівництво для чужинців), але де чужинець накидує свій суд автохтонам. Тому то, коли економічно, а через те й почасти політично залежна держава (але яка зберігає свою повну формальну суверенність), — коли б вона захотіла

увільнитися від занадто не вигідної опіки чужинців, то їй се далеко легше буде зробити, аніж державі другого типу, що втратила не лиш формальне, але й *de facto* свою незалежність. Прикладом є Японія, пятьдесят літ тому погорджувана колонія Європи, тепер — азійська Велика Британія. Прикладом є Болгарія, що — в сімдесятих роках ще васаль Росії з губернатором ген. Каульбарсом на чолі, стала державою ні від кого незалежною. Зрештою, ми охочо прийняли б і таку суверенність (в лапках чи без них) з якої користає Польща. Її залежність не перешкодила їй відбити Росію в 1921 р., від мурів Варшави. Залежність Югославії і Чехії від Франції не перешкодила їм, коли настала потреба, висмикнутися з під впливу одного протектора і знайти собі догіднішого. У держав другої категорії, залежних не лиш *defacto* але і правно, се на жаль виключено. Для сего не мають вони потрібної свободи рухів.

Підкреслюючи конечність завоювання суверенности, партія, спеціально зазначає, що вона проти федерації самостійної України з ким би то не було (се застереження звернено проти тих, хто те пер займає укр. території). Се застереження вимагає двох пояснень: перше, на що ми його спеціально зробили? а друге — чому ми проти федерації? Спеціальне застереження уважав я потрібним зробити з огляду на страшне замішання понять, яке панує в нас. Поширений в нас скрайний політичний опортунізм і безпринциповість дозволяє в нас висувати під плащиком самостійности найбільш угодову програму. У нас дійшло до того, що поважні учені і політики доводять, що і самостійник може бути федералістом, та що ідея

самостійності ні скільки не суперечить ідеї „чесної“ або „дійсної“ федерації і пр. Виходячи з сього заложення деякі учені і політики навіть оправдують „федералістичний“ маніфест гетьмана „тактичними“ взглядами“, так як би тут ходило о такі другорядні річі ще одну чи дво палатову систему, або о той чи инший вимір доходового податку. У нас дійшло до того, що передання гетьманом влади в кінці 1918 р. в руки російського генерала (не лиш національністю), заткання російського прапору над українським клубом і пр., поважні учені називають федерацію України з Росією і навіть „чисто-декляративного характеру“. Власне супроти сього шахровання словом і поняттям федерації, уважав я потрібним зробити спеціальне що до сього застереження. Аби ясно і точно зформулювати програм самостійницький партії і не дати приводу толкувати його як кому подобається.

Опріч того, ми принципіальні противники федерації. Як і кожде инше політичне гасло, і се можна трактувати тільки конкретне, в дійсних обставинах. А в дійсних обставинах се шкідлива утопія. Федерація України з Польщею (поминаючи важний психологічний момент, який робить її неможливою), коли взяти під увагу простір України, її багатства і число населення в порівнанню з Польщею — се була б така нерівна спілка для останньої, що нема і думки, щоб вона на се могла погодитися. Федерація ж України з Росією (знов таки поминаючи психологічний момент), з огляду на кольосальну чисельну і територіальну перевагу Росії був би для нас правдивою „соціетас леоніна“. В обох випадках, при спільній за-

граничний політиці (що конечно при федерації) оден зі спільників все був би втягнутий в лінію експанзії зовсім неприродної (напр. Україна була б втягнута в рос. похід на Східну і Центр. Азію, до Вел. океану), щоб непотрібно нищило його економічну силу. Або оден зі спільників був би втриманий в лінії своєї природної експанзії (як була б втримана в своїй експанзії до Балтики і проти Німеччини Польща в разі федерації з Україною, яка має зовсім інші цілі загр. політики), що також повелоб до розвільнення союзу. Я не згадую вже, що в обох випадках і Польщі і Росії довелося б зрезігнувати з своєї експанзії на Україні, що так же дуже тяжко. Зрештою, і се є дуже важно, федерація частини українських земель з Польщею, або усіх українських земель з Росією, чого наслідком є спільна воєнна сила, довелоб — через великість укр. населення і географічне положення України — до так нечуваного зміцнення міжнародної потуги пануючої в федерації держави, що не тільки державна (хоч би і обмежена) самостійність України була б виставлена на велику небезпеку, але і її національне існування. Бо ніколи усамостійнення нації не осягалася зміцненням міждержавної сили антагоніста. Бо передумовою незалежнення України було і буде ослаблення великодержавного становища Польщі і Росії.

Коли ми говоримо про суверенність України, то розуміємо під Україною цілу її територію, так з етнографічною більшістю, як і територію, де насильно переведено зміну націон. стану посідання на користь хвилевого переможця, рівнож і території, які під оглядом стратегічним з інтеграль-

ною частиною України. Що до перших двох родів територій, то згадка про них не потребує bliщих пояснень. Шож до останнього, до земель належних до України під оглядом стратегічним, то до них в першій лінії належить Крим, що є ключем до посідання України. Для того, хто хотів мати міцно в руках Україну, конче стремів до посідання Криму. Стремів до того Мазепа, стреміли Петро і Катерина. За всяку ціну хотіли утримати його в своїх руках Туреччина і Бахчисарайський хан. Коли в 1918 році по розгромі царської Росії і по мирі в Берестю, Туреччина зачала знов думати про свої впливи на Чорнім морі, вона зачала лянсувати ідею автономії Криму, себто виділення його з території України. Се саме перепроводили тодіж Німці, які стримали похід бригади Натієва на Симферопіль, обсадили своїм військом півострів і проклямували його осібною державою. То самісінько зробили по завойованню України російські большевики і як відомо Крим не входить в склад совітської України. Коли в 1856 році союзники, через упадок Севастополя стали панами Криму, цар мусів капітулювати, бо зі здобутям Криму. їм отвором стояла дорога на Україну. Я поминаю вже факт, що пановання над Кримом, значить пановання над українським Чорним морем. Подібні території, яких втрата зробилаби утопією всяку мрію про державну самостійність нації, очевидно не сміють бути від неї відділені, вони є інтегральною частиною України, і яко на такі на них мусить бути розтягнута державна суверенність української республіки.

Змагаючи до політичного визволення в першій лінії, ми в своїй програмі не в'яжемося

з тим чи іншим державним устроєм. В справі соціального визволення нації ми застерігалися проти всяких космополітичних гасел, неігнуючої солідарности всіх працюючих різних народів і пр. Так само в ділі визволення політичного застерігаємося ми проти застосовання всяких космополітичних ідей, які в імя „загально-людських“ засад свободи і рівности — навязують всім народам однакові норми їх внутрішньо-політичного устрою. Норми внутрішньо політичного устрою не є для нас фетішами, ані не мають аксіоматичного характеру. Догматом є для нас політична незалежність нації. Тому внутрішньо політичний устрій, який помагає утревалити сю незалежність, корисний. Той, який утреваленню сеї незалежности шкодить — шкідливий. Власне тому обстоюємо ми, республіканський принцип і відкидаємо монархічну засаду. Бо монархія, повела б, в разі її успішного пропаговання на Україні лише до відсвіження російсько-монархічних симпатій на Україні. Опріч того, для націй, що повстають в наші часи се гасло і перестаріле, і — що найважніше — не знайде міцного опору в існуючих політичних відносінах Європи. Державки, що в 19-м віці повстали на руїнах Турської стали монархіями, і се було природно. В той час стояв незахитано монархічний принцип в Європі (лише Франція була винятком), а навіть перепачковувався з неї до Америки (цар Максиміліян в Мексику, Бразилійське царство). Тепер положення зовсім інше. Гогенцолерни, Габсбурги й Романови перестали існувати, так само як і турецькі падишахи, а позісталі монархії (в Іспанії, в Італії) переходять

глибоку кризу. Тому нові державки серед. Європи всі республіки, тому сподіватися тепер, що монархічний принцип знайде опертя в політичних настроях (річ дуже важна!) Європи і коріння в краю, значить дурити себе злудами. Про монархію на Україні можна було б думати в разі перемоги центральних держав, тепер се або невинна, або шкідлива (о скільки грається на руку російській монархії) утопія. Тому ми стоїмо на ґрунті республіканізму. Але партія не бачить свого ідеалу ані в гетьманщині скомпромітованій „федерацією“, ані в „народнім“ республіканстві УНР, що став синонимом кволости державної влади, ані так само в „радянстві“ — синонімі пановання чужинців і національних меншостей на Україні. Нам чужі гасла монархистів і комуністів, для яких кличем є: хоч чужий, але порядок (правий — в однім випадку, лівий — в другім). Чужі для нас і гасла УНР-івців: — хай живе демократія, хоч би під нею і держава мала завалитися. Внутрішній устрій нашої майбутньої держави має бути підпорядкований інтересам зовнішньої безпеки, себто вимогам збереження державно національної незалежности. Коли сі інтереси вимагати муть скрайної демократії — ми будемо скрайними демократами (як був ним монархіст Бісмарк, запроваджуючи загальне виборче право в Німеччині). Коли сі інтереси вимагати муть диктатури, ми її будемо обстоювати як кол, соціялісти і демократи Ленін і Мусоліні або „дитина революції“ — Бопарт. (М. и. і в однім і в другім випадку невідкличною передумовою існування держави, особливо в географічним становищі України, є стала, міцна і карна армія. Тому партія всякими

способами поборювати ме всякі спроби і ідеології, якіб могли відємно вплинути на непорушність сего нашого постуляту). Форма правління не є для нас справою прінципальною. Ми не догматики, не доктринери. Конкретний ідеал національної сили ставляємо ми понад абстракти і ідеї будучого устрою.

Як виглядати ме будуча республіканська Україна, до якої ми стремимо, не місце тут над сим ширше розводитися. Суть нашої ідеології — рух, а не мальовання будучого рая. Але в загальних рисах можемо сказати, що державний устрій, до якого змагаємо, повинен бути такий, щоб міг забезпечити ефективність і тяглість політики, внутрішньої і зовнішньої. Тому ми відкидаємо пановання кліки (якою нпр. були монархія Романових), яка не дозволяє впливати на поодинокі особи уряду, роблячи непевною а часто просто безвідповідальною цілу політику держави. Тому ми проти демократичного парламентаризму в його чистім виді, бо пропорціональне представництво і всевлада парламенту робить з уряду іграшку безлічи ривалізуючих між собою котерій і клік яким збуває на розуміні далеких великих національних ідеалів, — іграшку політиків, які лише запобігають ласки маси виборців скрайною і безвідповідальною демагогією. Уряди, що виходять з такої парламентарної більшості і тримаються у влади її ласкою, тратять цілий свій час на дрібні інтриги, на зліплення дуже хиткої більшості шляхом роздавання сінекур і догодження партіям і партійкам, змушуючи до політики з нині до завтра, не даючи урядові міцности і сталости для забезпечення поваги

влади в середині держави і для консеквентної, далекозоркої політики на вні. Сей устрій, яко шкідливий — в хвилях кріз або зовнішньої небезпеки — для самого істніння держави, партія рішучо відкидає так само, як і режим, що віддає цілу владу в руки невідповідальної кліки. Нашим ідеалом є такий внутрішній устрій держави, який з одного боку забезпечив би виконавчій владі потрібну свободу рухів і авторитет, а з другого боку дав би представництву нації дійсну змогу контролі урядової політики, а також дав би запоруку, що соціяльні вимоги партії знайдуть в нім ефективну охорону. Останній пункт дуже важний, бо режим, який старатиметься прищепити Україні соціяльний устрій, незгідний з переконанням більшости її населення, в моменти кризи так само наражає країну на необчислимі наслідки. Доказом можуть послужити: гетьманський режим по розгромі Німеччини і совітський режим на Україні підчас всяких інтервенцій. В обох випадках політичний устрій, що ігнорував соціяльні ідеали величезної більшости нації показувався в моменти зовнішніх кріз дуже несталим, готовим до упадку.

Наша соціяльна програма стремить передусім до знесення того ненормального стану, при яким нація фактично зіпхнута до значіння одної (хліборобської) соціяльної верстви, залежної економічно, а значить і політично, від чужого міста і капіталу. Структура нашої суспільности є того рода, що маса, часто приходить до голосу тільки в виняткових випадках, під час насильних революцій. Звичайно ж дійсним організатором суспільно-

сти є все меншість, і се не є ніяка фашистівська ароганція, лише об'єктивний факт. Тою меншостю можуть бути: фєвдальні пани, міська буржуазія, сільська або пролетарська інтелігенція, але завше се меншість. Тепер сею меншостю на Україні є — на російській Україні, тонка верства міського робітництва, нової буржуазії (непачів) і совітської бюрократії, цивільної і військової. На польській Україні сею пануючою меншостю є — інтелігенція шляхотська (що тратить свій вплив), буржуазна і хлопська (чим раз сильніша). Величезна більшість нації, наше селянство, є під панованням сеї меншости. Селянству, в наслідок його культурної відсталости і географічної розпорошености взагалі тяжче як другим групам прийти до політичної влади (і для того має воно так багато опікунів — поміщиків, капітал, пролетаріят), і йому дуже часто доводиться коли не зовсім бути на службі у інших класів, то ділитися з ними своїми впливами. Коли ся пануюча група належить до одної національності з селянською більшістю, то ся супремация не є така страшна. В кождім разі тут боротьба за політичні впливи в державі не ускладнюється боротьбою за ріжні державницькі ідеали. При умілій організації і зростові політичної культури села, воно все має шанси відсунути на другий плян ту невеличку „меншість“, яка панує над ним, або бодай урівноправнити себе з нею, як се поволі стає і в Польщі, і в Росії, де загальний вигляд держави (тут — шляхоцької, там — совітської) чим раз то більше набирає хлопського характеру. До того траба ще додати, що національна „меншість“ не заінтересована в спеціальних шика-

нах чужонаціональної селянської більшості, ані в боротьбі з його культурою, ані в трактуванні території більшості як колонії.

Цілком инакше представляється справа, коли належача до іншої етнічної групи „меншість“ па-нує над селянською більшістю, як се власне є у нас. В таких випадках ся „меншість“ є кольосальною соціальною і політичною небезпечкою для нації. Коли нація ще не зорганізувалася в незалежну державу, — ся „меншість“ є до того величезною перешкодою. Свою культурною і економічною силою (банки, торговельний і промисловий капітал, парцеляційні товариства) „меншість“ фаворизує чисельний, культурний, економічний і політичний підйом чужонаціонального елемента в краю, підтримує і керує чужинецьким заливом, надає йому пляновий характер і міцні підстави, а з другої сторони — спихає автохтонну більшість на нищий культурний і економічний щабель, підточуючи її політичну силу, перешкаджаючи їй організуватися для боротьби за власну державність. Коли ж більшість вже має власний державний дах над головою, тоді ся „меншість“ активно ділає за границею (нпр. російська меншість за гетьманщини або за Директорії, чи польська в Галичині по 1. лист.). — є опорою найнебезпечнішого ірредентизму. І в однім і в другім випадку, така меншість є соціальною і політичною небезпечкою для краю. Нація без верхніх верств, або з недорозвиненими верхніми верствами все здана на винародовлення, на небезпеку (коли має свою державу) — втратити її, коли її не має — бути зіпхнутою до долі аполітичної, етнографічної маси. Ось для чого, в повній свідо-

мости цілої небезпеки нашого соціального каліцтва, партія одним з перших своїх соціальних завдань вважає спричинитися в міру сил до ліквідації сего аномального стану. Створення передусім здатного до життя сильного середного стану се лише позитивна формула нашого негативного завдання — увільнення країни від пановання чужого елемента.

Яким способом маємо здійснити се наше завдання, відповідь на се потрібувала би особної розвідки. Тут зазначу тільки, що захоплення цілого торговельного і промислового і фінансового капіталу на Україні в національні руки, себ то в руки національного елемента, як і захоплення земельного фонду в національні руки іти ме, з природи річи ріжними шляхами — тепер, під час боротьби нації за власну державність, і по здобуттю її. При тім треба зауважити, що остаточне виконання сеї задачі ледви чи можливе в рамках чужої держави.

В аграрній справі партія стремить до переходу до рук українських селян цілого земельного фонду України, що тепер знаходиться в чужім посіданю. В сім відношенню партія ріжниться як від монархистів, так і від соціалістів. Перші проклямають ідентичність інтересів всіх „хліборобів“, великих і малих, вважаючи м. и. (хліборобидержавники) поміщицький елемент на Україні за Головно державно творчий, другі — признають тожсамість інтересів селян з інтересами мійського пролетаріату. Обидва керунки стремлять в сути річи накинати гегемонію своєї класи, а комуністи ще до того стараються розщепити єдину селянську масу на два ворожі табори (як се зрештою

робили і колишні російські монархісти) на два ворожі собі, взаємно себе поборюючі табори: „куркулів“ і „незаможників“. В противність до обох цих доктрин, наша партія відкидає як гегемонію поміщиків, так і пановання міського пролетаріату, не признаючи ідентичности їх інтересів з селом. Відкидає вона й гасло розщеплення села. Се гасло є виключно демагогічне, в цілях ослаблення опору єдиної селянської маси диктатурі міста, бо і совітські теоретики, і совітська навіть практика прийшла до переконання, що селянствоо представляє масу, перейняту наскрізь не комуністичними, лише власницькими інстинктами; що які б різниці не заходили поміж заможнішими і біднішими колами села, сі різниці ніколи не доходять до остроти різниць, що ділить „пролетара“ від „буржуа“. Спільною їх цілею, спільним ідеалом лишається — збереження або збільшення своєї приватної власности. Майже всі соціалістичні теоретики в аграрній справі однозгідно стверджують (взгл. нарікають на) „буржуазну“ психіку сільських незаможних елементів. Се мусіла ствердити і большевицька практика на нашому селі, яка зачала від „кол(лективних) хоз(яйств)ів і „сов(ітських) хоз(яйств)ів, від насильного запровадження комунізму, „чорного поділу“ і соціалізації цілого земельного фонду, а скінчила — на закріпленню права приватної власности на селянську посілість, на активній ліквідації колхозів і совхозів, на формальній забороні „чорних поділів“ і на ставці цілої своєї політики на „середняка“, на капітуляції перед „куркулем“, сим синонімом сільської „буржуазности“. Головним стремлінням нашого селянства на Вел. Україні є закріпити існуючий по-

привлащенню поміщицьких земель стан, тут — присвоєння дідицького земельного фонду, і фонду не українських селян кольтоністів. Тим власне наша програма різниться і від монархістів, і від радикалів і комуністів, які з фальшивого демократизму не сміють виступати за експропріацію не наших селян. Від трудовиків наші погляди на розв'язання земельної справи різняються тим, що ми вважаємо немислимим рішення цієї справи в мирній дорозі, лише одиноко в дорозі насильного перевороту. Від всіх наших партій — наша програма різниться тим, що ми не визнаємо мислимим рішення (соціального) земельного питання инакше, як власними силами революційного села; инакше, як при захопленню ним політичної влади в державі, иншими словами — инакше як при виборенні державної незалежности. Правда, історія знає приклади, коли чужа влада або перепроводжувала сама аграрну реформу (1848 рік — тут, 1863 в Росії), але, як я вказував вже в горі, ці рішення все бували дуже проблематичними, або пізніше просто касувалися, коли рівночасно в руки соціально упослідженої верстви не переходила і політична влада. Власне досягнути широку аграрну реформу без національного політичного визволення України гадали і гадають наші соціялісти і се є те, що величезною пропастю ділить нашу аграрну програму від їх.

Не замикаємо очей на те, що насильне пересунення стану володіння землею з рук великої посілости до рук селянства, є болісна операція і на перший час допровадить до обниження видатности хліборобської продукції (так м. и. сталося і на Україні, де майже цілий

загран. експорт постачався з поміщицьких земель). Але — ся операція є конечною. По перше для того, що нею знищується остоя економічного й політичного пановання чужої меншости ворожої нації (або — в самостійній країні — головної остої іредентизму). По друге ся реформа потрібна, бо інакше, як історія свідчить, ніколи не знищиться у Росії претексту до вмішування в наші внутрішні справи і до агітації проти нашої державности, як се було за першої і другої гетьманщини. По третє — і се не менш важне — не зважаючи на вищість культури більшої земельної власности, кляса, що її репрезентує безперечно — бодай на території України є кляса, що морально хилиться до упадку, даючи приклад моральної гнилизни, абсентізму, невміння боронити своїх інтересів (цікаве в тім відношенню її захованне підчас протигетьманської революції в кінці 1918 р.). Зрештою процес ліквідації великої посілости, ліквідації кляси, що перестала бути соціально корисною, спостерігається майже на цілім просторі східної і середньої Європи, і галицько-волинські дідичі не можуть ставляти виїмку в загальній катастрофі, яка спала на голову російських і українських поміщиків, лотишських баронів та румунських бояр.

В області культури стреміти мемо до тих принципів, які одідичіла європейсько американська цивілізація від цивілізації греко-римської. Сі принципи: пошановання особистої гідности, родини, національних традицій, привязання до рідної землі і до заповітів предків, культ особистого зусилля і особистої енергії, пошановання праці і часу, суспільної дисципліни — се ті суспільні

вартости, на яких тримається досі західна цивілізація, і які ми, коли хочемо думати про здобуття і оборону незалежності, хочемо плекати в нашій народі. Церква, яка — станувши в передні ряди борців за культурне і політичне визволення нації, змоглаб опинитися разом з нами по оден і той самий бік барикади, займати ме в нашій партійній ідеології почесне місце, як кожна з сил, на які може опертися в своїй оборонній акції загрожена українська національність. Тому партія вважає шкідливим висувати лозунг боротьби з церквою і духовенством, яко такими, помагаючи тим самим націям нам ворожим знищити одну з найсильніших національних організацій, що можуть стати так корисними в наших визвольних змаганнях.

Найголовніші способи здійснення своїх ідеалів є для партії по перше — власні сили зорганізованої нації, по друге — боротьба, а не компроміс. Виходячи з сього заложення партія поборювати ме всі інтернаціональні і космополітичні гасла, як „братерство народів“, „всесвітня федерація“, „загальне роззброєння“, „міжнаціональне порозуміння“ в дорозі мирної еволюції, то що бо всі вони суперечать одвічному занові міжнаціональної боротьби. Живемо в часі, коли єдиним майже організаційним принципом народів став націоналізм. В напрямку до нього еволюціонує людськість. Колись вона знала інші організаційні принципи. „Пакс романа“ — був першим з них. Його заступило католицьке, екуменічне християнство середних віків, що мало своїм центром також Рим, а гаслом єдине „*цівітас деї*“. Їй на зміну прийшов

яко принцип організації народів — родова монархія, але тепер — принцип націоналізму, який залишився майже самотнім. На ній хочемо і ми будувати будучність нації, з нього зробити фундамент для її боротьби за свої права. Згадані вище ніби то інтернаціональні кличі — є звичкою лише плащом для чисто національних імперіалістичних тенденцій хвилево сильніших народів, які ними ослаблюють відпорну силу уярмлених, їх чуйність, роблять їх податливими на фізичний і моральний підбій, вбивають віру у власні сили. Виходячи з цього заложення, заложення націоналізму, яко організації народів, а міжнац. боротьби — яко закону міжнац. відносин, партія яко средство здійснення своєї програми вважає — не інтернаціоналізм, не національний компроміс, лише боротьбу. Боротьбу одної нації проти другої і організацію сил для цієї боротьби.

Що я розумію під націоналізмом? — Під націоналізмом я розумію оцінку всіх завдань нації не з точки погляду того чи іншого, менше або більше гарного абстрактного принципу, лише з точки погляду інтересів нації. Се має бути генеральне мірило, яким міряється все, засада аксіоматичного характеру, яка не має і не потребує оправдання в ніякій іншій принципі, лише в самій собі. Націоналізм для нас (абстрагуючи від конкретних завдань моменту) — се як сказавби Барес — земля і мертві. Се унята в форму національних традицій збірна воля цілого ряду поколінь до самостійного національного життя, се їх досвід усвідомлений нами, се їх завоювання нами ненависть і любов, се привязання до сил, що зробили націю великою, се зроблення

кожним поколінням своєю — напямної стрем-
 лінь попередних генерацій, се глибоке переняття
 себе тими ідеями і цілями, до яких ішли діди
 і прадіди. Се спільнота тих, що живуть з тими,
 що жили. Се засвоєння собі великих завдань на-
 ції, які сходячи з історичної арени одна генерація
 завіщає другій, се — ціла гама мрій, поривів і зма-
 гань вчора, що стають мріями і змаганнями
 сьогодні.

Сему націоналізмови, осягненню найвищої
 цілі нації підпорядковуємо і наш політичний про-
 грам (повна сувереність), і соціальний (знищення
 соціального каліцтва нації, наша аграрна програ-
 ма) і культурні завдання (піднесення всього, що
 сприяє політичній відпорності народа) — всі наші
 завдання формуємо після того, чи ведуть вони
 до цілі до якої стремить та воля до життя, імма-
 нентна кождому колективному організмови, яка
 живе і в нації. Сему ж націоналізмові і цілям
 і його природі підпорядковуємо ті методи нашої
 боротьби, яка все є і все мусить бути бороть-
 бою. І в програмі і в тактиці сей націоналізм
 вимагає активизму: активне стремління до власної
 державности (в противність до словесного або
 фактичного її зречення), активне стремління до
 реалізації певного політичного устрою держави
 (а не пасивне схиляння голови перед „волею на-
 рода“), активне відношення до „меншостий“
 і „окраїн“, нарешті активне, агресивне відношення
 до сусідів. Ся агресивність — є сутію націона-
 лізма, і для того її духом повинна бути перенята
 і наша програма, і наша тактика, які все повинні
 мати на цілі найвищі форми виявлення національ-
 ної енергії — яко мету, інтензивнійше розви-

нення національної енергії — яко средство. Сим самим духом агресивного націоналізму має бути пересякнута і організація сил нації для осягнення нашого ідеалу.

Способи сеї організації належать вже до иншої теми (не до теми програми партії), до якої вернемо в иншому місці.

Написав **Інцігур.**

Інтерпеляція

Посла Самійла Підгірського і тов. з Українського Соймового Клубу до Панів Міністрів Справ Внутрішніх і Справедливости в справі конфіскації українського тижневого часопису „Заграва“ у Львові.

Систематичне переслідування української преси на просторі Польської Річипосполитої не устає. Кожде число виходячого у Львові українського часопису „Заграва“ паде жертвою конфіскації. І так львівська прокуратура сконфіскувала в ч. 12. з дня 2. червня уступ зі статті пз. „До програми партії“, який звучить:

„Бо маючи за ціль осягнення не класових чи групових інтересів, лише — здійснення остаточного ідеалу цілої нації, партія не може присвятити свою діяльність обороні певної соціальної верстви і її потреб. Використовуючи незадоволення існуючим ладом усіх верств суспільности, пояснюючи се незадоволення поодинокими кругами одною загальною причиною, — партія піде з пропагандою незалежницьких кличів як до інтелігенції, так і до селянства і робітництва, організуючи їх політично.

Своїм ідеалом партія ставляє — соціальне і політичне визволення нації але на перший план висуває свої політичні домагання. І се не для того, що (як кажуть наші противники, вульгаризуючи наші думки) нам „все одно яка буде самостійна Україна“, хочби і „панська“. Лише тому, що ні культурно, ні соціально ніколи нація не вийде зі стану гельотів, поки не триматиме політичної влади над своєю територією і людністю — в своїх руках; поки сама не регулюватиме у себе соціальних порядків; поки не чужій, а якійсь своїй національній класі не належатиме звѣрхня політична влада“.

В числі 14. „Заграви“ з дня 9. червня уступ зі статті пз. „До програми партії“, який звучить:

„Подібно ілюзорними були б і всі соціальні здобутки евентуальної селянської революції на українських землях Польщі, коли політична влада в ній лишилась би в руках хоч і революційних, але чужих, польських чинників. Бо напевно ні уряд Дашинського, ні уряд Круліковського не дозволив би Українцям скорігувати зміну стану посідання в Галичині і на Волині, переведену шляхоцко демократичним урядом на річ мазурських кольтоністів, а краєві вийти з положення кольтонії, якої богатствами розпоряджає хто

40к) 9,96(1986) РЛ 2773 у

иний. Тут так само резігнація з політичної влади і до знищення або зкарикатуризованя всіх есен-них здобутків революції.

Тому власне партія і висуває на перший план політичні домагання, домагання державної незалежності. Тому то визвольні змагання націй, як от Ірляндців, Італійців, стреміли перш до політичної мети, їх боротьба все мала політичний підклад, елемент соціального визволення підкреслювався не так яскраво. Підкреслення політичного моменту в випадку Ірляндії особливо характеристичне, бо там подібно як і в нашій революції, ішло головню о знищення соціальної сторони феодалізму; в противність до наших соціалістичних революціонерів Ірляндці не представляли собі знищення.

Без політичних „здобутків“ нема „здобутків“ соціальних.

Далі стрічки:

„на konieczність завоювання політичної влади, здобуття власної державности“.

В числі 15. „Заграви з дня 23. червня уступ зі статті пз. „До програми партії“, який звучить:

„Як виглядати ме будуча республіканська Україна, до якої ми стремимо, не місце тут над сим ширше розводитися. Суть нашої ідеології —“

Мимо того, що арт. 105. Конституції гарантує громажданам повну свободу слова, то наведені конфіскації в час сопису „Заграва“ є якраз доказом ломання цього права і цей факт переконує суспільність, що вона є поза правом і є віддана на сваволлю підчинених Панам Міністрам урядників. Супроти цього підписані запитують Панів Міністрів:

- 1) Чи відомі їм наведені факти?
- 2) Чи схотять Панове Міністри розпочати в тій справі слідство і покарати винуватих?

Варшава, дня 30. червня 1924.

Підписи.

4368

~~2773~~
ітарі до програми
ої Партії Національної Р(оботи)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

НАКЛАДОМ „ЗАГРАВИ“

ЛВВІВ, 1924